

PROBLEMATYKA PASTWISK W POLSCE I ICH WYDAJNOŚĆ

Проблематика пастбищ в Польше и их продуктивность

Polish Pastures and Their Productivity

MIECZYŚLAW NOWAK

Instytut Zootechniki — Kraków

Zakład Paszowisk i Użytków Zielonych — Kraków

Pastwiska zajmują w Polsce 1800 tys. ha, tj. 5,7% ogólnej powierzchni kraju, a 8,8% w stosunku do obszaru użytków rolnych. Z powierzchni tej przypada według szacunku na:

1) pastwiska PGR, szkół rolniczych	250 000 ha,
2) pastwiska w bezpośrednim indywidualnym władaniu
drobnych rolników	1 350 000 ha,
3) wspólnoty pastwiskowe	200 000 ha.

Przyjmując, że znajduje się u nas około 9 000 000 sztuk bydła oraz 4 000 000 sztuk owiec (pomijam potrzeby pastwiskowe koni, świń, drobiu i gęsi), wymagających jeśli nie stale, to w każdym bądź razie okresowo żywienia i przebywania na pastwisku, nie trudno wyliczyć, że w Polsce przypada około 0,10—0,15 ha tych użytków na 1 sztukę inwentarza. W tym stanie rzeczy przy nieurządzeniu pastwisk, następuje trwałe, zauważane w ciągu całego lata przepasienie porostu, odbijające się fatalnie na plonowaniu pastwiska, a w wyniku dające jego wydajność obniżoną do 30% możliwości produkcyjnych.

Podstawowym zarzutem stawianym gospodarce pastwiskowej u nas jest twierdzenie, że użytki te tylko w niektórych rejonach kraju mają dobre i średnie warunki wysokiej wydajności. W oparciu o mapy opadów wykazujące, że cały środkowy pas kraju otrzymuje w okresie wegetacyjnym poniżej 300 mm opadu twierdzi się, że w tych okolicach pastwiska nie mają racji, a żywienie musi się opierać na paszach produkowanych na polach ornym (zielona taśma). Poglądy te mają zapewne wiele słuszności, gdyż od ilości deszczów zależy wzrost trawy — nie biorą one jednak pod uwagę, że niska wydajność pastwisk wynika u nas przede wszystkim z niewłaściwego ich użytkowania, braku dostatecznego nawo-

żenia i pielęgnowania. Jeśli można zgodzić się, że w okolicach pasa środkowego kraju żywienie krów mlecznych musi odbywać się w oborze, to dla istniejącego tam wychowu młodzięży hodowlanej muszą znajdować się pastwiska. Doświadczenia Instytutu Zootechniki z zakładaniem pastwisk przemiennych w Zakładach Pawłowice, Kołuda Wielka, Mełno — choć prowadzonego tam cyklu badań nie można jeszcze uważać za zakończony — dostarczają już obecnie niektórych danych, że i w pasie środkowym kraju sytuacja z zakładaniem i użytkowaniem pastwisk nie jest beznadziejną. Analogiczne wnioski nasuwają się ze sprawozdań gospodarstw SGGW w Jaktorowie i Brwinowie.

Żywsze zainteresowanie się rolników pastwiskami, jako użytkami nieodzownymi dla hodowli zwierząt, datują się u nas od 1910 r. Bodźca w tym zakresie dostarczyły głównie prace Falkego, którego idee rozszerzali u nas Sikorski i Janowski. Ogólnoświatowy rozwój łąkarstwa w okresie międzywojennym oraz badania E l o f s o n a, S t a p l e d o n a, G e i t h a oraz urządzane co 3 lata międzynarodowe konferencje łąkarskie (odbywane w coraz to innym kraju) upowszechniły postęp w tym zakresie oraz ujednoliciły metody prac badawczych. W okresie tym żywo zajmowali się pracami i doświadczeniami pastwiskowymi W ł o d e k, R a l s k i, C z a j a, S ł a w i ń s k i, R ó ż y c k i, C h r a m i e c, a z żyjących R o s t a f i ń s k i, M a t a s z e w s k i, K i e l a n o w s k i, G o l o n k a. W istniejących wówczas zakładach doświadczalnych: Sarny, Świsłocz, Stanisłówka, Boguchwała, Klecza Górna, Stary Brześć prowadzono badania dotyczące techniki urządzania i użytkowania pastwisk, ich zakładania, nawożenia oraz pielęgnowania. Prace te w większości swej są znane z publikacji i sprawozdań wydanych przed r. 1939 oraz już po wojnie ogłoszone jako syntezy badań w Rocznikach Nauk Rolniczych.

W bieżących pracach w zakresie gospodarki pastwiskowej bierze udział obok Katedr Uprawy Łąk i Pastwisk oraz Instytutu Melioracji i Użytków Zielonych głównie Instytut Zootechniki, który w swych zakładach przeprowadza doświadczenia mające na celu zbadać, jakimi urządzeniami oraz jak stosowanymi zabiegami pielęgnacyjnymi należy uintensywniać gospodarkę pastwiskową. Opierając się na stwierdzeniu, że stan naszej gospodarki pastwiskowej jest niski prowadzi Instytut Zootechniki szeroką akcję poprawy tych użytków w PGR, do której środkiem ma być przeprowadzana przez gospodarstwo ocena wydajności pastwiska. Zadaniem tych prac rozrzuconych w terenie całego kraju ma być poza tym stwierdzenie, jaki może być osiągnięty plon z pastwisk w różnych warunkach fizjograficznych.

W pracach prowadzonych w zakładach doświadczalnych Instytut posługuje się metodą analityczną (bezpośrednią) ustalającą ilość masy roś-

linnej pobranej przez zwierzęta na pastwisku; w badaniach wydajności pastwisk, prowadzonych w PGR i Szkołach Rolniczych dokonuje się obserwacji w rubrykach specjalnych dzienników pozwalających według metody pośredniej (skandynawskiej) obliczyć wydajność pastwiska w jednostkach owsianych.

Najpoważniejszą trudność prac prowadzonych poza zakładami Instytutu a koniecznych dla poznania możliwości produkcyjnych pastwisk w Polsce jest coroczne organizowanie sieci punktów, w których obserwacje są wpisywane do dostarczonego gospodarstwu dziennika. Praktycy mimo tego że nie mają pojęcia o wydajności swych pastwisk, nie wykazują gorliwości dowiedzenia się o nich czegoś. W programie Instytutu przewiduje się corocznie 100 punktów z tymi badaniami (deklaruje się około 60 kierowników w państwowych gospodarstwach rolnych, a wykonuje do końca każdego roku zaledwie połowa, tj. 30).

Do chwili obecnej dysponuje Instytut Zootechniki 206 ocenami wydajności pastwisk wykonanymi w różnych gospodarstwach tak co do powierzchni jak również urządzenia i intensywności wykorzystania. Zamknięcia te dotyczą 81 gospodarstw oraz lat 1951—60. Wyniki te można uważać za skromny początek, przecież pozwalają na wyciągnięcie pewnych wniosków. Wydajność charakteryzują wyniki uzyskanych z 1 ha jednostek owsianych. Obraz wszystkich gospodarstw jest następujący:

Powyżej 4000 jednostek owsianych	uzyskano w 36 ocenach	= 18%
3000—4000	„ „ „ 43 „	= 21%
2000—3000	„ „ „ 72 „	= 35%
poniżej 2000	„ „ „ 55 „	= 26%

Biorąc pod uwagę, że badania wydajności prowadzono raczej w gospodarstwach nieco lepszych, można przyjąć, że w szerokiej praktyce obraz będzie jeszcze smutniejszy. Ponad 70% gospodarstw daje plon poniżej 3000 jednostek a więc mało.

W kilkunastu doświadczeniach nawozowych, które przeprowadzono w Zakładach, okazało się, że systematyczne pełne (PKN) zasilenie pastwisk wywołuje średnio dochodzącą do 100% zwykłą plonu zielonki na pastwisku nie nawożonym. Ogólnie można przyjąć, że wszystkie pastwiska, zwłaszcza w pasie północnym i południowym kraju mogą przez nawożenie dojść do wydajności wyrażonej 4000 jednostek owsianych (= 200 q zielonki). Przy rocznym wkładzie w nawożenie około 1000 zł koszt 1 jednostki wypada na 0,50 zł a więc znacznie niżej w porównaniu z kosztem jakiegokolwiek innej paszy.

Na wydajność pastwisk duży wpływ posiada urządzenie, tj. głównie podział na kolejno spasane kwatery. Prace nasze, choć z wielu powodów nie dość wyraźnie, przecież zaznaczają zgodnie, że podział na dużą ilość

kwater podnosi plony. Z badań do r. 1959 wynika, że gdy pastwisko było użytkowane w:

0—4 kwaterach	to średnia wydajność wynosiła	2 644 j. o.
5—8	„ „ „ „ „ „	2 740 j. o.
powyżej 8	„ „ „ „ „ „	2 788 j. o.

Dobrym miernikiem racjonalności wykorzystywania pastwiska jest obliczenie siły i natężenia obsady. Im są one wyższe, tym do pewnych granic większą jest wydajność pastwiska. Obliczenia Instytutu Zootechniki dały w tym zakresie następujący rezultat:

Siła obsady	Średnia wydajność z 1 ha
do 10 q	1 755 j. o.
10—20 q	2 830 j. o.
20 q	3 147 j. o.

Natężenie obsady	Średnia wydajność z ha
do 80 q	2 224 j. o.
80—150 q	3 008 j. o.
120—200 q	3 010 j. o.
200 q	2 955 j. o.

Wystarczającą zgodność zauważono też przy porównywaniu ilości mleka uzyskiwanego z 1 ha. Wyższym wydajnościom pastwisk towarzyszyły zawsze większe ilości mleka, które uzyskiwano z 1 ha pastwiska.

W naszych warunkach żywienie pastwiskowe pokrywa normalnie tylko część zapotrzebowania pokarmowego zwierząt. Z dotychczasowych zamknięć dzienników pastwiskowych wynika:

Pokrycie zapotrzebowania pokarmowego	Ilość ocen	Procent
poniżej 50%	41	20
51—75%	69	33
75—100%	96	47

Instytut Zootechniki prowadzi badania nad wydajnością pastwisk jako tematyką szczególnie interesującą praktykę. Z wielu stron podkreśla się duże znaczenie dydaktyczne z prowadzenia badań dla samego kierownictwa. Gospodarstwo stwierdzając ile pastwisko dostarcza paszy wie w jakiej wysokości potrzebne jest dożywienie zwierząt oraz jaki skutek odnoszą poszczególne zabiegi pielęgnacyjne oraz zrationalizowane użytko-

wanie. Ze systematyczne prowadzenie oceny wydajności wpływa na stałą poprawę pastwiska, to przykłady tego posiada Instytut z wielu gospodarstw (np. w Siedlecinie woj. Wrocław w ciągu 4 lat podniosła się wydajność pastwiska z 1466 jednostek owsianych na 3676).

Niniejsze uwagi w małej części poruszają problemy o zagospodarowaniu oraz wydajności pastwisk. Badania nasze zapoczątkowane przed kilkunastu laty nie były w możności na skutek kryzysu, wojny i trudności powojennych doprowadzić do racjonalizacji gospodarki pastwiskowej. Muszą być więc stale kontynuowane, przy czym praktyka musi zdobyć się na potrzebne inwestycje w postaci ogrodzeń, intensywnego nawożenia oraz właściwego użytkowania w sposób kośno-pastwiskowy i dawkowany. Zaniedbania w tym zakresie należy usunąć już w perspektywie najbliższego 15-lecia.